

ΜΑΡΤΙΟΣ 2013

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / 22

Δελτίο κρίσης: Μάρτιος 2013

ΓΙΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΡΟΣ

1. Εισαγωγή

Ο Μάρτιος του 2013 ήταν ο μήνας που σημαδεύτηκε από την κατάρρευση της κυπριακής οικονομίας και τη μορφή διάσωσης που διάλεξε η ευρωπαϊκή ηγεσία. Για άλλη μια φορά οι ιθύνοντες της Ευρωζώνης έδειξαν με τον πιο σκληρό τρόπο ότι δεν είναι διατεθειμένοι να κάνουν πίσω στη σκληρή πολιτική τους, που αποδομεί την Ένωση.

Η Κύπρος έγινε μια μορφή πειραματόζωου για τις αντοχές των λαών της ΕΕ. Οι ιθύνοντες για πρώτη φορά από το ξέσπασμα της Κρίσης έβαλαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και τις εγγυημένες καταθέσεις (κάτω των 100 χιλιάδων ευρώ) στέλνοντας ένα μήνυμα ότι τίποτα δεν είναι πλέον δεδομένο για τους πολίτες της ΕΕ. Όσο εξελίσσεται και βαθαίνει η Κρίση, τόσο θα χάνεται η πίστη στους νόμους και τους θεσμούς που με τόσο κόπο δημιούργησαν οι λαοί της Ευρώπης.

2. Η αστήριχτη Ευρωζώνη

Είναι γεγονός ότι οι φωνές εναντίον των μέτρων λιτότητας από υψηλά ιστάμενα μέλη της Ευρώπης έχουν αρχίσει να πληθαίνουν. Παρ' όλα αυτά, η πλειονότητα της ευρωπαϊκής ηγεσίας και τα πιο ισχυρά μέλη της εξακολουθούν να αντιστέκονται στην πραγματικότητα και να προωθούν λύσεις που στραγγαλίζουν οικονομικά και κοινωνικά τις ελλειμματικές χώρες. Οι ηγέτες των 17 κυβερνήσεων της Ευρωζώνης κάνουν τη μία ανυπόστατη πρόβλεψη μετά την άλλη και κατόπιν καταφέρνουν συστηματικά, επί τρία συναπτά έτη, να ανασκευάζουν τις δηλώσεις τους και να μη λογοδοτούν επί της ουσίας για τις αποτυχημένες προβλέψεις τους.

Η ευρωπαϊκή ηγεσία, μετά το 2009, δημιούργησε χωρίς κανένα λόγο και αιτία την καταστροφική δεύτερη ύφεση στον πυρήνα της Ευρωζώνης και σήμερα δηλώνει αδιαφορία για το ανθρώπινο και το κοινωνικό κόστος του φαύλου δημιουργήματός της. Πρόκειται για μια εμμονή στην ιδέα ότι η Ευρωζώνη θα

ξεπεράσει την Κρίση μέσα από πολιτικές δημοσιονομικής προσαρμογής οι οποίες επιβάλλουν τη μεγαλύτερη λιτότητα στα κράτη που διέπονται από τον γοργότερο βαθμό συρρίκνωσης του εθνικού εισοδήματος και χαρακτηρίζονται από τράπεζες που, ουσιαστικά, έπαιψαν να λειτουργούν ως πιστωτικά ιδρύματα.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε απάντηση στο θέμα που προέκυψε με τον λανθασμένο πολλαπλασιαστή της ελληνικής οικονομίας δήλωσε μέσω υψηλόβαθμου στελέχους της ότι η επιστημονική διόρθωση υπολογιστικών λαθών ολκής που αφορούν άμεσα την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική δεν βοηθά επειδή κλονίζει την εμπιστοσύνη του κόσμου στις δυνατότητες της Επιτροπής να αντιμετωπίσει την Κρίση. Τέτοια λάθη, παρότι είναι ικανά να αλλάξουν τον ρου της ιστορίας και τη διαβίωση εκατομμυρίων πολιτών, αντιμετωπίζονται από την Επιτροπή ως θέματα ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα.

Σε μια στιγμή που σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης οι ιδιωτικές επενδύσεις υπολείπονται των ιδιωτικών αποταμιεύσεων, η προσπάθεια εξαφάνισης των κρατικών ελλειμμάτων μπορεί να προκύψει μόνον εφόσον κάθε χώρα της Ευρωζώνης αποκτήσει εμπορικό πλεόνασμα – κάτι που είναι αδύνατο να συμβεί εντός της Ευρωζώνης (δεδομένου ότι το εμπορικό πλεόνασμα του ενός εξ ορισμού μεταφράζεται σε εμπορικό έλλειμμα για κάποιον άλλον). Ταυτόχρονα είναι αδύνατο να προκύψει σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες εκτός Ευρωζώνης όταν, λόγω της συντηρητικής νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), το ευρώ γίνεται όλο και ακριβότερο παγκοσμίως. Την ώρα που η Ευρωζώνη ασφυκτιά εγκλωβισμένη σε αυτό το δίλημμα, οι υπόλοιπες Κεντρικές Τράπεζες (Αμερικής, Ιαπωνίας, Ελβετίας, Σκανδιναβίας, Βρετανίας) εφαρμόζουν πολιτικές νομισματικής χαλαρότητας λειτουργώντας ως ένα ακόμα ανυπέρβλητο εμπόδιο.

Η ΕΕ λειτουργεί σήμερα ως ο δακτυλοδεικτούμενος της οικουμένης ακολουθώντας με ευλάβεια την αυτοκαταστροφική της πορεία. Η ΕΕ φαίνεται να μην μπορεί να ακολουθήσει κάποιο ιστορικό παράδειγμα ως προς το τι

πρέπει να κάνει μια νομισματική ένωση σε περίοδο Κρίσης και βρίσκεται εγκλωβισμένη σε μια δίνη χρέους και ύφεσης. Όσο και αν κάποιοι θεωρούν ότι τα πράγματα στην Ευρώπη βελτιώνονται λόγω της μείωσης των spreads και του γεγονότος ότι χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ιρλανδία έχουν αρχίσει να επιστρέφουν στις αγορές, η εικόνα αυτή δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα και δεν είναι παρά μια παροδική μείωση του ρυθμού κατάρρευσης.

Για του λόγου το αληθές, αρκεί να αναλογιστούμε ότι από τότε που ξέσπασε η Κρίση, πριν από τρία χρόνια, η ΕΕ προχώρησε σε τρεις βασικές πράξεις: (α) δημιούργησε έναν νέο θεσμό, (β) πέρασε μια νέα Συνθήκη και (γ) κατέληξε σε μια σημαντική συμφωνία.

(α) Ο νέος θεσμός

Ο νέος θεσμός που δημιουργήθηκε από την ΕΕ ήταν το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, το EFSF, και η μετεξέλιξή του σε μόνιμο μηχανισμό, στο ESM. Η δόμηση και η μορφή του EFSF-ESM, και κυρίως των ομολόγων που εκδίδει, ήταν καθαρά τοξική· έτσι, αντί να αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο προστασίας απέναντι στην Κρίση, την επιτάχυνε και τη μετέφερε κατευθείαν στον πυρήνα της Ευρωζώνης – στην Ιταλία.

(β) Η νέα Συνθήκη

Η νέα Συνθήκη που θέσπισε η ΕΕ ήταν το περίφημο Δημοσιονομικό Σύμφωνο που, εν καιρώ Κρίσης, θέτει αυστηρούς περιορισμούς σε όλη την Ευρωζώνη σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική. Με αυτό τον τρόπο, αποδυναμώνει ακόμα περισσότερο τις ελλειμματικές χώρες της Ευρωζώνης καταδικάζοντάς τες ουσιαστικά σε μόνιμη ύφεση. Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, σε συνδυασμό με την τοξικότητα του EFSF-ESM, οδήγησε την Ευρωζώνη στα γεγονότα του περασμένου Ιουλίου, όταν ο πρόεδρος της ΕΚΤ αναγκάστηκε να μιλήσει για πρώτη φορά περί κατάρρευσης της Ευρωζώνης.

(γ) Η σημαντική συμφωνία

Η μόνη συμφωνία που φάνηκε να ανοίγει ένα παράθυρο στον ορθολογισμό πραγματοποιήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του περασμένου Ιουνίου. Ύστερα από πίεση των κ. Μόντι, Ραχόι και Ολάντ, η ΕΕ αποδέχθηκε την αρχή της απευθείας ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών από το EFSF-ESM χωρίς τα κεφάλαια αυτά να καταγράφονται στο δημόσιο χρέος των χωρών, στις οποίες βρίσκεται η έδρα τους. Ωστόσο, η συμφωνία ήταν και παραμένει ανενεργή διότι η Γερμανία δεν φαίνεται διατεθειμένη να προχωρήσει (τουλάχιστον για την ώρα) σε μια τόσο δεσμευτική πολιτική.

Με δεδομένες τις τρεις κινήσεις της Ευρώπης και την προηγηθείσα προεδρία Τρισέ στην ΕΚΤ, ο κ. Ντράγκι βρέθηκε αντιμέτωπος με το φάσμα του τέλους του ευρώ όταν ανέλαβε την προεδρία της ΕΚΤ. Σε αυτήν τη ζοφερή προοπτική αντέδρασε με δύο κινήσεις: Πρώτον, έστειλε ένα ηχηρό μήνυμα (αξίας 1 τρισ. ευρώ, γνωστό και ως πρόγραμμα LTRO) ότι δεν πρόκειται να αφήσει καμία ευρωζωνική τράπεζα να καταρρεύσει. Ο πρόεδρος της ΕΚΤ εγγυήθηκε –παρόλο που η ΕΚΤ δεν δικαιούται να βοηθήσει άμεσα σε περιπτώσεις πτώχευσης– ότι θα παρέχει όση ρευστότητα χρειάζονται οι ευρωπαϊκές τράπεζες. Παράλληλα έστειλε και δεύτερο μήνυμα –αυτή τη φορά στις αγορές ομολόγων (μέσω της ανακοίνωσης του προγράμματος OMT τον περασμένο Σεπτέμβρη)– ότι θα «τιμωρήσει» όποιους dealers στοιχηματίσουν εναντίον των ομολόγων της Ισπανίας και της Ιταλίας.

Τα δύο αυτά μέτρα πράγματι ηρέμησαν πρόσκαιρα τη διατραπεζική αγορά και την αγορά ομολόγων. Ωστόσο η θριαμβολογία των ηγετών μας και αρκετών οικονομικών αναλυτών απέδειξε για άλλη μια φορά ότι δεν έχουν καταλάβει πόσο βαθιά συστημική είναι η Κρίση. Αυτή η σημαντική παρέμβαση του κ. Ντράγκι δεν έγινε χωρίς πολιτικό κόστος για τον πρόεδρο της ΕΚΤ, καθώς, για να κερδίσει την ανοχή του Βερολίνου σε αυτά τα δύο προγράμματα-μηνύματα, αναγκάστηκε να προσφέρει στη Γερμανία δύο εγγυήσεις: Πρώτον, ότι θα εκμεταλλευτεί την ισχύ της ΕΚΤ για να επιβάλει το Δημοσιονομικό Σύμφωνο στις χώρες της περιφέρειας (οι οποίες είναι η πληγή της Ευρωζώνης) και, δεύτερον, ότι θα προσφέρει στην κ. Μέρκελ την ευκαιρία να θριαμβολογήσει για τις πρώτες «επιτυχίες» των Μνημονίων με τη μεταφορά της Ιρλανδίας, ίσως και

της Πορτογαλίας, από το επίσημο πρόγραμμα διάσωσης του EFSF στο ανεπίσημο (αλλά επί της ουσίας ισοδύναμο) πρόγραμμα OMT.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι η Κρίση της πραγματικής οικονομίας της Ευρωζώνης βαθαίνει και οι τεκτονικές πλάκες κάτω από την επιφάνεια (των χρηματαγορών) κινούνται με τρόπο που αποδομεί την Ευρωζώνη –και συνακόλουθα ολόκληρη την ΕΕ–, κυβερνήσεις και Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαβεβαιώνουν ότι έχει αρχίσει ήδη η ανάκαμψη. Στην πραγματικότητα, το μόνο που μπορεί να συμβεί με την εφαρμοζόμενη πολιτική σε ευρωζωνικό επίπεδο ώστε να μη διαλυθεί η Ευρωζώνη είναι η μετατροπή των χωρών της περιφέρειας σε υποχείρια των Βρυξελλών και του Βερολίνου· σε χώρες που ναι μεν θα έχουν το ευρώ ως νόμισμα, αλλά που ο κοινωνικός ιστός τους θα είναι κατεστραμμένος, μια βίαιη κλεπτοκρατία θα κυριαρχεί στους τοπικούς θεσμούς, οι τράπεζες δεν θα παράγουν ουσιαστική τραπεζική εμπιστοσύνη, ενώ μοναδικό ανταγωνιστικό εξαγωγικό αγαθό τους θα είναι οι πολίτες τους.

Μπορεί η Ελλάδα να αδυνατεί να αντιδράσει επί της ουσίας στην πίεση που δέχεται από τους εταίρους της, αλλά είναι σίγουρο ότι η Ιταλία και η Ισπανία δεν θα ενδώσουν. Είναι θέμα χρόνου η πολιτική έκρηξη σε αυτές τις χώρες να διαλύσει την εικονική πραγματικότητα στη βάση της οποίας οι κυβερνήσεις μας γιορτάζουν τη λύση της Κρίσης.

Μια ουσιαστική μορφή λύσης του προβλήματος της Ευρώπης θα έπρεπε να στηρίζεται στους εξής άξονες:

1. Να αναλάβει το ESM την άμεση χρηματοδότηση των τραπεζών με παράλληλη μεταβίβαση των μετοχών τους σε αυτό και χωρίς τη διαμεσολάβηση των κρατών-μελών.
2. Να γίνει μεταβίβαση του, κατά Μάαστριχτ, «νόμιμου» χρέους όλων των κρατών-μελών στην ΕΚΤ, η οποία θα το διαχειρίζεται κεντρικά είτε μέσω του OMT είτε μέσω έκδοσης δικών της ομολόγων.

3. Να προωθηθεί άμεσα ένα πανευρωπαϊκό επενδυτικό πρόγραμμα ανασυγκρότησης, ένα ευρωπαϊκό New Deal, που όμως δεν θα περνά ούτε από τις Βρυξέλλες ούτε και από τις κυβερνήσεις μας, αλλά το οποίο θα διαχειρίζεται μόνη της η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ).

4. Να δημιουργηθεί ένα κοινό ευρωζωνικό σύστημα ελάχιστων συντάξεων και επιδομάτων ανεργίας.

5. Να υπογραφεί ένα σύμφωνο το οποίο θα απαγορεύει τους ελλειμματικούς προϋπολογισμούς των κρατών-μελών (όπως συμβαίνει στις ΗΠΑ) – κάτι που βέβαια μπορεί να λειτουργήσει μόνο εφόσον έχουν πρώτα εφαρμοστεί τα τέσσερα προηγούμενα σημεία.

Προφανώς, κανένα από αυτά τα πέντε απαραίτητα στοιχεία μιας πραγματικής και πραγματικά ορθολογικής επίλυσης δεν συζητιούνται στις Βρυξέλλες, στις Συνόδους Κορυφής και στα γραφεία της ΕΚΤ. Δεν πρόκειται να συζητηθούν παρά μόνο εάν έστω και μία κυβέρνηση πτωχευμένου κράτους ασκήσει βέτο σε Σύνοδο Κορυφής, όπως έκανε ο κ. Μόντι τον περασμένο Ιούνιο. Ένα τέτοιο βέτο αποτελεί εθνική επιταγή για την Ελλάδα. Η άσκησή του, μην ξεχνάμε, δεν αποτελεί εχθρική κίνηση προς την Ευρώπη. Αντιθέτως, θα ήταν το δώρο της Ελλάδας στην Ευρώπη, ώστε να αλλάξει την καταστροφική αυτή πολιτική.

3. Η Κύπρος στο κέντρο των εξελίξεων

Η περίπτωση της κατάρρευσης της Κύπρου ήταν πρωτοφανής στην ιστορία της Ευρωζώνης. Οι πολίτες της Κύπρου έζησαν το εφιαλτικό σενάριο της χρεοκοπίας ύστερα από το «όχι» της κυβέρνησης στη λύση του Eurogroup, που για πρώτη φορά συμπεριέλαβε και κούρεμα των εγγυημένων καταθέσεων. Η αρχική συμφωνία συμπεριλάμβανε ακόμα και τους καταθέτες με το εγγυημένο όριο των 100 χιλιάδων ευρώ. Η απόφαση του Eurogroup για την Κύπρο απέδειξε άλλη μια φορά όχι μόνο την αδυναμία των ιθυνόντων να δημιουργήσουν αναχώματα στο διάβα της ευρωζωνικής Κρίσης, αλλά και την ικανότητά τους να επιταχύνουν την εξέλιξή της.

Η ανακοίνωση και η σαφής πρόθεση να γίνει κατάσχεση ακόμα και των μικρών καταθέσεων άνοιξαν μια νέα αρνητική εποχή για την Ευρώπη που, αντί να προχωράει προς την ενοποίηση, τιμωρεί με παραδειγματική αυστηρότητα τις χώρες της περιφέρειας.

3.1 Οι εναλλακτικές επιλογές

Η Κρίση της Ευρωζώνης βασίζεται σε μια προβληματική σχέση μεταξύ κρατών και των τραπεζικών τους συστημάτων που, μετά το Κραχ του 2008, στερούμενα μιας Κεντρικής Τράπεζας σε ρόλο ρυθμιστή της οικονομίας, άρχισαν (από κοινού) να πτωχεύουν το ένα μετά το άλλο. Αρχής γενομένης από την Ελλάδα, η Κύπρος είναι το πέμπτο ζεύγος κράτους-τραπεζών που καταρρέει επισήμως. Σε δύο από αυτές τις περιπτώσεις τα κράτη κατέρρευσαν πρώτα, συμπαρασύροντας τις τράπεζες, ενώ στις τρεις άλλες περιπτώσεις (Ιρλανδία, Ισπανία και Κύπρος) οι τράπεζες ήταν ο αδύναμος κρίκος που παρέσυρε τα κράτη στο βυθό της πτώχευσης. Ανεξαρτήτως του ποιο από τα δύο μέρη του ζεύγους υποχωρεί πρώτο (το κράτος ή οι τράπεζες), το σημαντικό είναι ότι, όταν είτε ένα κράτος είτε ένα εθνικό τραπεζικό σύστημα καταρρεύσει (εντός της Ευρωζώνης), τότε και τα δύο μέρη του ζεύγους κατευθύνονται με μαθηματική ακρίβεια στη χρεοκοπία.

Το Eurogroup τη στιγμή μιας τέτοιας κατάρρευσης έχει τις εξής εναλλακτικές:

(α) Να μεταβιβαστούν οι ζημιές (κράτους-τραπεζών) εξολοκλήρου στους φορολογουμένους των πλεονασματικών χωρών μέσα από μια διαδικασία εξόντωσης των φορολογουμένων –κυρίως των μικρομεσαίων– των πτωχευμένων χωρών, οι οποίοι φορτώνονται επισήμως τεράστια δάνεια που η κοινωνική τους οικονομία (ιδίως υπό καθεστώς ακραίας λιτότητας) δεν θα μπορέσει να αποπληρώσει ποτέ (με αποτέλεσμα τη μόνιμη ύφεση και τη διόγκωση του ποσοστού χρέους).

(β) Να μεταβιβαστούν οι ζημιές (κράτους-τραπεζών) εξολοκλήρου στην ΕΚΤ υπό όρους εξόντωσης των φορολογουμένων –ιδίως των μικρομεσαίων– των πτωχευμένων χωρών, οι οποίοι φορτώνονται επισήμως τεράστια δάνεια τα οποία η κοινωνική τους οικονομία δεν θα μπορέσει να αποπληρώσει (με αποτέλεσμα τη μόνιμη ύφεση).

(γ) Να γίνει κούρεμα στους πιστωτές των κρατών και των τραπεζών που πτώχευσαν.

(δ) Να γίνει κούρεμα στις τραπεζικές καταθέσεις.

(ε) Να προωθηθεί μια συνολική λύση που δεν θα αφορά μόνο το συγκεκριμένο ζεύγος, αλλά θα αντιμετωπίζει την Κρίση σε όλα τα κράτη-μέλη ταυτόχρονα.

Στην περίπτωση της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, η ΕΕ επέλεξε την εναλλακτική (α). Στην περίπτωση της Ιρλανδίας και της Ισπανίας, επιλέχθηκε ένας συνδυασμός των εναλλακτικών (α) και (β), ενώ η Ιταλία, προς το παρόν, βρίσκεται εγκλωβισμένη αποκλειστικά στην εναλλακτική (β). Η εναλλακτική (γ) χρησιμοποιήθηκε για την Ελλάδα ύστερα από δύο χρόνια άρνησης ότι απαιτείται και όταν ήταν πολύ αργά, καθώς η επιλεγμένη εναλλακτική (α) είχε ήδη μειώσει τόσο πολύ το ΑΕΠ και τη δυναμική της χώρας, που το κούρεμα (το PSI) ήταν, τελικά, ιδιαίτερα αρνητική εξέλιξη (καθώς έγινε αφού ένα τεράστιο μέρος των χρεών είχε ήδη μεταφερθεί στις πλάτες των φορολογουμένων των βόρειων χωρών και της ΕΚΤ). Στην περίπτωση της Κύπρου, ήρθε όπως όλα δείχνουν η ώρα να δοκιμαστεί η εναλλακτική (δ). Η μοναδική εναλλακτική που δεν δοκιμάζουν μέχρι τώρα οι ηγέτες μας, η (ε), είναι η μόνη που θα απέδιδε τη συνολική λύση. Μια λύση που παύει να προσποιείται ότι η κάθε χώρα είναι ιδιαίτερη περίπτωση και που οδηγεί σε μια πραγματικά ενωμένη Ευρώπη. Στην επόμενη υποενότητα θα μελετήσουμε αναλυτικά τι συμφωνήθηκε για την Κύπρο.

3.2 Η αρχική Συμφωνία

Ο λόγος που στην περίπτωση της Κύπρου δεν εφαρμόστηκε ο γνωστός συνδυασμός των εναλλακτικών (α) και (β) βασίζεται σε δύο μέρη: Πρώτον, οι Γερμανοί ψηφοφόροι αντιλήφθηκαν τελικά αυτό που οι ηγέτες τους έκρυβαν για τρία χρόνια – δηλαδή ότι τα δάνεια προς τις ελλειμματικές χώρες δεν ήταν μια πράξη αλληλεγγύης προς τους χειμαζόμενους λαούς της περιφέρειας, αλλά μια στοχευμένη προσπάθεια να μεταφερθούν ζημίες από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα του Βορρά στις πλάτες των φορολογουμένων των βόρειων χωρών. Έτσι, η εναλλακτική (α) έχασε έδαφος στην περίπτωση της Κύπρου. Δεύτερον, το SPD επέλεξε ως κεντρική αντιπολιτευτική του πολιτική την εναντίωσή του στη διάσωση τραπεζών είτε μέσω της ΕΚΤ είτε μέσω του ESM. Έτσι, κατέρρευσε και η εναλλακτική (β), καθώς η κ. Μέρκελ δεν είναι διατεθειμένη να προσφέρει στην αντιπολίτευση πεδίο λαμπρής δόξας. Όσο για την εναλλακτική (γ), αυτή απορρίφθηκε εκ προοιμίου, καθώς ένα κούρεμα κρατικών ομολόγων (το τρίτο μετά το PSI και την «επαναγορά» ελληνικού δημόσιου χρέους του περασμένου Δεκεμβρίου) θα ήταν ό,τι χειρότερο σε μια εποχή που οι αγορές ομολόγων (και τα spreads της Ιταλίας) έχουν ησυχάσει. Έτσι, λοιπόν, με την εις άτοπον απαγωγή κατέληξαν στην εναλλακτική (δ).

Η απόφαση κουρέματος των καταθέσεων για τις κυπριακές τράπεζες, όσο επίπονη και αν είναι, μπορεί να χαρακτηριστεί δίκαιη, εφόσον: (α) αφορά τράπεζες που πτώχευσαν από κακή διαχείριση και (β) δεν καταστρατηγεί το συμβόλαιο πολίτη-κράτους για την εξασφάλιση των καταθέσεων κάτω από 100 χιλιάδες ευρώ. Είναι γεγονός ότι σε καμία χώρα του κόσμου το κράτος δεν ασφαλίζει όλες τις καταθέσεις ανεξάρτητα από το ύψος τους. Στις χώρες της Ευρωζώνης, μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, τα περισσότερα κράτη-μέλη (συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου) αύξησαν τα ποσά καταθέσεων που εγγυώνται στις 100 χιλιάδες ευρώ. Η λογική της μερικής ασφάλισης (που ξεκίνησε το 1932 από την κυβέρνηση Ρούσβελτ στις ΗΠΑ) είναι απλή: Το κράτος ασφαλίζει ένα ποσό που καλύπτει τις καταθέσεις της πλειονότητας των πολιτών του, αλλά αφήνει ένα μέρος ανασφάλιστο ώστε οι μεγαλοκαταθέτες να μπορούν να περιορίσουν τους ιδιώτες τραπεζίτες από επενδύσεις μεγαλύτερου κίνδυνου.

Στην περίπτωση της Κύπρου, οι τράπεζες πτώχευσαν λόγω λανθασμένων επιχειρηματικών κινήσεων (υπολογίζεται ότι δόθηκαν δάνεια ίσα με 8 φορές το ΑΕΠ της χώρας). Σε μια πραγματικά ελεύθερη οικονομία, θα έπρεπε να κλείσουν, το κράτος να κατασχέσει όποιο περιουσιακό στοιχείο έχουν και να αποζημιωθούν οι καταθέτες (από το κράτος) για ποσά έως και 100 χιλιάδες ανά λογαριασμό ή ανά αποταμιευτή. Αυτό ήταν το συμβόλαιο μεταξύ κράτους και πολίτη.

Ωστόσο η κυβέρνηση αντιλήφθηκε ότι το κλείσιμο των τραπεζών θα ήταν καταστροφικό και, αντί να δανειστεί όλο το ποσό (τα 17 δισ.) που θα χρειαζόταν για να μη χάσει κανείς καταθέτης ούτε ένα ευρώ, απαίτησε από τους καταθέτες ένα μέρος των χρημάτων. Αυτό θα ήταν καθ' όλα θεμιτό αν το κράτος τηρούσε στο ακέραιο τη συμφωνία ώστε κανείς Κύπριος πολίτης (ή πολίτης της ΕΕ) με καταθέσεις έως 100 χιλιάδες να μη χάσει ούτε ένα ευρώ. Για όσες καταθέσεις ξεπερνούν τις 100 χιλιάδες, το κυπριακό Δημόσιο δεν έχει καμία υποχρέωση να υποχρεώσει τον Κύπριο μικρομεσαίο φορολογούμενο να χρεωθεί αβάσταχτα ποσά για να αποζημιώσει (α) όσους καταθέτες έχουν καταθέσεις πάνω από 100 χιλιάδες ή (β) καταθέτες χωρών εκτός ΕΕ που δεν έχουν κανένα ασφαλιστικό συμβόλαιο με το κυπριακό κράτος.

Από τη μια πλευρά λοιπόν η κυβέρνηση της Κύπρου είχε κάθε δικαίωμα να κουρέψει τις καταθέσεις άνω των 100 χιλιάδων ευρώ. Μια τέτοια απόφαση εναρμονίζεται με τους νόμους της ΕΕ και η εναλλακτική θα ήταν να επιβαρύνει τους πιο αδύναμους πολίτες με ακόμα 5 ή 6 δισ. δανείων τα οποία, αφού οι καταθέσεις των πλουσίων (ιδίως των ξένων) έφευγαν για πιο ασφαλείς προορισμούς, ο κυπριακός λαός δεν θα μπορούσε να τα ξεπληρώσει ποτέ.

Έτσι η επίσημη ανακοίνωση αθέτησης του ιερού συμβολαίου κράτους-καταθετών, σύμφωνα με το οποίο η κυπριακή κυβέρνηση εγγυήθηκε στους πολίτες της (και στους πολίτες των χωρών της ΕΕ) ότι καταθέσεις κάτω των 100 χιλιάδων δεν θα αγγιχθούν, ήταν μια πολύ κακή επιλογή. Το σημαντικό σφάλμα του κ. Αναστασιάδη δεν ήταν το κούρεμα των καταθέσεων, γενικά και

αόριστα, αλλά το ότι δεν εξαίρεσε, εξ αρχής και πλήρως, τις καταθέσεις κάτω των 100 χιλιάδων. Το ερώτημα λοιπόν είναι γιατί οι ηγέτες μας προχώρησαν στην πρωτοφανή συμφωνία να ανακοινώσουν από κοινού και με όλα τα μέρη σύμφωνα (ΔΝΤ, ΕΚΤ, ΕΕ, Γερμανία, Λευκωσία, Αθήνα) ότι μέρος των καταθέσεων, ανεξαρτήτως του ύψους τους, θα κατασχεθεί;

3.3 Η παραβίαση του συμβολαίου και η σημασία της

Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Κύπρου υποστήριξε ότι οι άνω των 100 χιλιάδων ευρώ καταθέσεις απλώς δεν αρκούσαν για να μαζευτούν τα απαιτούμενα 5,8 δισ. Ωστόσο, δύο αναλυτές της Barclays, ο Antonio G. Pascual και ο Laurent Fransolet, ανέλυσαν τα στοιχεία των κυπριακών τραπεζών και αναφέρουν τα εξής: Οι συνολικές καταθέσεις στις κυπριακές τράπεζες ανέρχονται σε 37,6 δισ. Από αυτά, το 55% των καταθέσεων βρίσκεται σε λογαριασμούς με ποσά άνω των 100 χιλιάδων ευρώ και ανήκει ως επί το πλείστον σε κατοίκους χωρών εκτός ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των καταθέσεων Κύπριων πολιτών βρίσκεται κάτω από το όριο των 100 χιλιάδων ευρώ. Η κατανομή των βαρών του νέου «φόρου» μεταξύ καταθετών με καταθέσεις κάτω των 100 χιλιάδων ευρώ και των μεγαλοκαταθετών μπορεί να γίνει με βάση τρία σενάρια: (Α) Την ανακοινωθείσα απόφαση σύμφωνα με την οποία τα ποσοστά κατάσχεσης καταθέσεων είναι 6,75% για καταθέσεις κάτω των 100 χιλιάδων ευρώ και 9,9% για καταθέσεις άνω των 100 χιλιάδων ευρώ, (Β) μια εναλλακτική, πιο προοδευτική κατανομή 3,5% και 12,5% αντίστοιχα και (Γ) τη λύση της μηδενικής φορολόγησης καταθέσεων κάτω των 100 χιλιάδων ευρώ.

(Α) 6,75% και 9,9%: 2,08 δισ. χανάτσι στους μικροκαταθέτες και 3,72 δισ. στους μεγαλοκαταθέτες

(Β) 3,5% και 12,5%: 1,1 δισ. χανάτσι στους μικροκαταθέτες και 4,7 δισ. στους μεγαλοκαταθέτες

(Γ) 0% και 15,5%: Μηδενικό χαράτσι στους μικροκαταθέτες και 5,8 δισ. στους μεγαλοκαταθέτες

Το σενάριο (Γ) καταδεικνύει ότι με ένα φόρο 15,5% στις καταθέσεις άνω των 100 χιλιάδων (που θα έπληττε κυρίως πολίτες χωρών εκτός ΕΕ, στους οποίους το κυπριακό κράτος δεν έχει καμία απολύτως ηθική ή νομική υποχρέωση όσον αφορά την ασφάλεια των καταθέσεών τους) η Κύπρος θα είχε εξοικονομήσει τα 5,8 δισ. που χρειαζόταν χωρίς να διαρρήξει τις σχέσεις εμπιστοσύνης με το λαό της και με τους υπόλοιπους λαούς της ΕΕ. Γιατί λοιπόν δεν προχώρησαν εξ αρχής σε αυτήν τη λύση;

Είναι προφανές ότι με το σενάριο (Α), που ανακοινώθηκε ως η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, καταθέτες (στη μεγάλη τους πλειονότητα πολίτες της ΕΕ) με χαμηλές καταθέσεις θα υποστούν τεράστιο κόστος. Ακόμα και το σενάριο (Β), που το περιορίζει, καταστρατηγεί την αξιοπιστία του κράτους και καταρρακώνει το ηθικό του πολίτη της ΕΕ (όχι μόνο του Κυπρίου) ο οποίος βλέπει το κράτος να παραβιάζει ένα νομικά και ηθικά ισχυρό συμβόλαιο που είχε μαζί του.

Ο κ. Αναστασιάδης, όταν ρωτήθηκε γιατί δεν επέλεξε το σενάριο (Γ), επιχειρηματολόγησε λέγοντας ότι, αν το ποσοστό «φόρου» ξεπεράσει το 10%, θα είναι δύσκολο να παρουσιαστεί ως φόρος στα δικαστήρια όπου θα προσφύγουν πολίτες. Αυτή του η απάντηση έκανε σαφές ότι: πρώτον, η Κύπρος επέλεξε έναν ευφημισμό (δίνοντας το όνομα «φόρο» στο κούρεμα-κατάσχεση) που στόχο έχει την καταστρατήγηση του συμβολαίου κράτους-πολίτη και, δεύτερον, στην ουσία δεν ήθελε να κουρέψει τους Ρώσους καταθέτες με 15,5%, παρά το γεγονός ότι αυτό θα του επέτρεπε να τηρήσει το συμβόλαιο με τους πολίτες της χώρας του και της ΕΕ γενικότερα.

Από την άλλη πλευρά, μέσα σε αυτή την πολύ αρνητική εξέλιξη υπάρχει κάτι θετικό: ότι η Κύπρος απέφυγε να ακολουθήσει το δρόμο της Ελλάδας και της εναλλακτικής (α), που προϋποθέτει να ζημιωθεί ο φορολογούμενος το χρέος των τραπεζών και του κράτους με νέα παράλογα δάνεια. Είναι σημαντικό ότι ο

Κύπριος φορολογούμενος δεν σήκωσε όλο το φορτίο των 17 δισ. που απαιτούνταν για να μην καταρρεύσει το κράτος και το τραπεζικό σύστημα.

Δυστυχώς, οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν σεβάστηκαν το συμβόλαιο με τους καταθέτες, όσον αφορά τις πρώτες 100 χιλιάδες που το κράτος είχε δεσμευτεί απέναντι στον Ευρωπαίο πολίτη (και τον Κύπριο βέβαια) να διασφαλίσει.

Το μεγάλο λάθος της νέας κυπριακής κυβέρνησης, ακόμα κι αν τελικά μετά την αντίδραση των πολιτών εξαιρέσουν τις καταθέσεις κάτω των 100 χιλιάδων, ήταν ότι με αυτό τον τρόπο κλονίστηκε η αξιοπιστία της και η εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντί της. Όσο για την ΕΕ, σε μια περίοδο όπου οι λαοί έχουν αρχίσει να την κοιτούν με όλο και αυξανόμενη εχθρότητα, ανακοίνωσε μια απόφαση που απέδειξε την περιφρόνηση των ηγετών της στο μόνο ίσως συμβόλαιο κρατικής εξουσίας με τους πολίτες που όλοι θεωρούσαν ιερό.

4. Η τελική Συμφωνία

Ύστερα από το «όχι» της κυπριακής Βουλής στην αρχική απόφαση του Eurogroup και μερικές ημέρες πανικού στην Κύπρο, η Ευρώπη αποφάσισε την υστάτη στιγμή να προτείνει μια μέση λύση για αποκλιμάκωση της κατάστασης.

Η νέα απόφαση συμπεριλάμβανε ανάμεικτα θετικά και αρνητικά στοιχεία.

Τα θετικά στοιχεία της απόφασης ήταν:

- Αντίθετα με την πρωτοφανή αρχική απόφαση, το Eurogroup έκανε σεβαστή τη δημόσια εγγύηση των καταθέσεων κάτω των 100 χιλιάδων ευρώ.
- Το ολοκληρωτικό κούρεμα των ιδιωτικών ομολόγων των πτωχευμένων τραπεζών, χωρίς το οποίο ανατρεπόταν (από την αρχική συμφωνία) η διεθνής πρακτική της ιεράρχησης των πιστωτών ενός πτωχευμένου φορέα.

- Η διαφοροποίηση του κούρέματος ανάλογα με την τράπεζα στην οποία έχει κάποιος τις καταθέσεις του. Η αρχική απόφαση επέβαλλε το ίδιο κούρεμα σε όλες τις τράπεζες και αναιρούσε την έννοια της προσωπικής ευθύνης των καταθετών (για την επιλογή της τράπεζας που εμπιστεύονται τα χρήματά τους).
- Η επιβολή μεγάλων ζημιών στις ανασφάλιστες καταθέσεις και στους ομολογιούχους μειώνει το δάνειο από την Τρόικα που θα επωμιστεί τελικά το κυπριακό Δημόσιο.

Τα αρνητικά στοιχεία της απόφασης ήταν:

- Το Μνημόνιο δεν έχει συνταχθεί οριστικά, το οποίο σημαίνει ότι η Συμφωνία είναι ημιτελής. Χωρίς πληροφορίες για το βαθμό και τη μορφή της λιτότητας που θα επιβληθεί στη Κύπρο είναι αδύνατο να προβλεφθεί ο ακριβής αντίκτυπός της. Το πιθανότερο είναι ότι, όπως και στις υπόλοιπες χώρες, η λιτότητα που θα επιβληθεί θα γονατίσει μια κοινωνική οικονομία που ήδη βρίσκεται σε ύφεση.
- Η καθίζηση του τραπεζικού τομέα και η ουσιαστική κατάσχεση των ρωσικών μεγαλοκαταθέσεων θα έχει συντριπτικό αποτέλεσμα στην υπόλοιπη οικονομία, π.χ. στον τουριστικό και τον ξενοδοχειακό κλάδο.
- Η μεταφορά 9 δισ. ευρώ του ELA από τη Λαϊκή, που οδηγείται σε κλείσιμο, στην Τράπεζα Κύπρου, αποτελεί παραβίαση απλών κανόνων τραπεζικής πτώχευσης και αποδεικνύει ότι η ΕΚΤ δεν μπορεί να ανταποκριθεί στο ρόλο του κυματοθραύστη της τραπεζικής κρίσης.
- Η εισαγωγή περιορισμών στην εξαγωγή κεφαλαίων, αν και δεν έχουν πάρει ακόμα συγκεκριμένη μορφή, δημιουργούν επί της ουσίας ένα νέο νόμισμα: το κυπριακό ευρώ, δηλαδή ένα ευρώ που δεν μεταβιβάζεται από χώρα σε χώρα.

Η Κύπρος, χωρίς να βγει τυπικά από το ευρώ, βίωσε όλες τις αρνητικές συνέπειες της απότομης εξόδου από το κοινό νόμισμα.

5. Επίλογος

Πέρα από τις επιπτώσεις της Συμφωνίας εντός της Κύπρου, ο αντίκτυπος των τελευταίων εξελίξεων στην Ευρωζώνη μόνο ως θλιβερός μπορεί να χαρακτηριστεί. Μέσα σε μερικές μέρες, από την αρχική Συμφωνία του Eurogroup μέχρι την τελική, η Ευρώπη κατάφερε: (α) να θέσει υπό αμφισβήτηση την ασφάλεια των εγγυημένων καταθέσεων (παρά το γεγονός ότι τελικά τη σεβάστηκε), (β) να επαναφέρει στο προσκήνιο τα ερωτήματα περί αποπομπής κράτους-μέλους της νομισματικής ένωσης και (γ) να θυσιάσει την αρχή της ενοποιημένης αγοράς κεφαλαίων, στην οποία, βέβαια, περιορισμοί στη μετακίνηση των κεφαλαίων δεν έχουν θέση.

Ο συνδυασμός (α) άρνησης οποιασδήποτε ενοποίησης μέρους του δημόσιου χρέους (μέσω, π.χ., ευρωομολόγων), (β) οριστικής ματαίωσης της άμεσης ανακεφαλαιοποίησης και ουσιαστικής τραπεζικής ενοποίησης μέσω του ESM και (γ) απολυταρχικής μεταχείρισης αδύναμων εταίρων (όπως η Κύπρος) σηματοδοτεί ένα νέο, ζοφερό κεφάλαιο στην ιστορία της «ενωμένης» Ευρώπης.

Παρά το γεγονός ότι η νέα Συμφωνία διορθώνει κάποια από τα λάθη της αρχικής, η Ευρώπη δείχνει να τείνει να ξεπεράσει το σημείο μη επιστροφής στην ιδέα μιας ενωμένης ηπείρου η οποία σέβεται τις αρχές της λογικής, της δημοκρατίας και του αλληλοσεβασμού των λαών που την απαρτίζουν.

Σύνδεσμοι – Πηγές

- <http://www.protagon.gr>
- <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- <http://www.minfin.gr>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- <http://yanisvaroufakis.eu>